

groep' en 'het kunnen analyseren van toetsgegevens' genoemd. Het doorlopen van een diagnostische cyclus wordt bijvoorbeeld door meerdere sleutelpersonen een onderzoekskompetentie genoemd. Opvallend is dat literatuur over onderzoek doen door leraren tot nu toe weinig aandacht besteedt aan deze aan leerlingenzorg gerelateerde onderzoeksvaardigheden.

In de zoektocht naar de onderzoekskompetenties voor leraren zijn we ook enkele discussiepunten tegengekomen. Is het bijvoorbeeld van belang dat leraren beschikken over kennis van statistiek? En als het antwoord hierop ja is, is het kunnen lezen van statistische onderzoeksresultaten dan voldoende? Of moet een leraar basisonderwijs ook zelf statistisch onderzoek kunnen doen? Een van de sleutelpersonen koppelt statistische vaardigheden aan het goed kunnen lezen van bijvoorbeeld een CITO-handleiding. Vanuit dat perspectief is ook statistiek in de praktijk duidelijk van belang voor een leraar. Ander punt van discussie is de mate van generaliseerbaarheid van uitgevoerd onderzoek. Moeten de resultaten van door aanstaande leraren onderzoek ook één op één vertaalbaar of bruikbaar zijn in andere praktijksituaties? Of is het oplossen van een specifiek probleem in een specifieke praktijksituatie het ultieme doel? Na het in kaart brengen van onderzoekskompetenties voor (aanstaande) leraren is onderzoek

gedaan naar de bijbehorende professionele onderzoekstaal. Deze taal is geselecteerd uit het competentieoverzicht uit het literatuuronderzoek en uit de interviews met sleutelpersonen. Daarnaast zijn derdejaarsstudenten en hun begeleidende docenten in een vragenlijst gevraagd naar onderzoekstaal. In totaal heeft dit meer dan 340

begrippen over onderzoek opgeleverd. Slechts negen van deze begrippen worden zowel door minimaal 20% van de docenten en sleutelpersonen als door minimaal 20% van de studenten genoemd. Het betreft de begrippen 'conclusies / aanbevelingen formuleren', 'enquête', 'plan (van aanpak)', 'analyseren', '(smart)doelen', 'hypothesen', 'reflectie' en '(onderzoeks)vraag'. Opvallend is dat begrippen die horen bij 'onderzoekende houding' – een competentie die door sleutelpersonen en literatuur als zeer belangrijk gezien wordt – nauwelijks door studenten en docenten in de vragenlijst genoemd worden.

Het door Schrijver en Pauw (2009) gevonden verschil tussen verwachtingen van docenten en de feitelijke professionele taal van aanstaande leraren wordt bevestigd. Begrippen die door docenten vaak genoemd worden, blijken duidelijk te verschillen van de begrippen die studenten vaak noemen. Zij noemen bijvoorbeeld de begrippen 'evaluatie', 'oriëntatie' en 'presentatie', terwijl de begrippen slechts door respectievelijk 8%, 4% en zelfs 0% van de docenten genoemd worden. Volgens docenten gaat het om begrippen als 'probleemstelling', 'betrouwbaarheid', 'validiteit', 'aanbevelingen' en 'cyclus van onderzoek'. Studenten

noemen deze begrippen niet of nauwelijks (tot maximaal 2 %). Vermoedelijk speelt enerzijds een meer wetenschappelijk georiënteerde vooropleiding van docenten een rol bij enkele van deze door hen genoemde begrippen. Anderzijds is aannemelijk dat tevens de invloed van lectoraten in de opleiding – bijvoorbeeld wat het toepassen van een onderzoekscyclus in de opleiding aangaat – van invloed is op de genoemde begrippen (Diederens & Geldens, 2009).

Conclusie

Dit onderzoek naar professionele onderzoekstaal heeft dus een overzicht van onderzoekskompetenties voor aanstaande leraren en een overzicht van relevante professionele onderzoekstaal opgeleverd. Lerarenopleidingen kunnen op basis van deze resultaten een onderzoekslijn binnen het curriculum (verder) vorm geven. Discussie over het belang van de gevonden onderzoekskompetenties en professionele taal – met opleidingsdocenten en met collega's uit het basisonderwijs – maakt vanzelfsprekend deel uit van het verder vorm geven van zo een onderzoekslijn. Vanzelfsprekend aangezien de discrepantie tussen genoemde begrippen groot blijkt en alleen verder gesprek hierover de discrepantie kan verkleinen.

Een mogelijkheid die wij zien om meer aandacht te besteden

...Begrippen die door docenten vaak genoemd worden, blijken duidelijk te verschillen van de begrippen die studenten vaak noemen...

aan professionele taal is het realiseren van een digitaal lexicon voor professionele onderzoekstaal voor leraren basisonderwijs. Dit lexicon is een naslagwerk, waarin belangrijke begrippen met bijbehorende betekenis opgenomen zijn. Als zowel aanstaande leraren als zittende leraren in het basisonderwijs gebruik maken van het digitaal lexicon, dan zal dit de taalgemeenschap van het basisonderwijs versterken. Onderzoekstaal is daarmee een nieuw fenomeen in de taalgemeenschap van leraren basisonderwijs.

Literatuur

- Diederens, S. (2010). *Professionele onderzoekstaal in lerarenopleidingen basisonderwijs*. Helmond: Hogeschool de Kemel (Masterthesis).
- Diederens, S., & Geldens, J. (2009). Onderzoek als middel voor betekenisvol leren onderwijzen. De opzet van betekenisvol onderzoek in de opleiding van aanstaande leraren. In H. L. Popeijus & J. J. M. Geldens (Eds.), *Samen werken aan betekenisvol samen opleiden. Evidenties uit praktijkgericht ontwikkelingsbegeleidend onderzoek* (1th limited ed., pp. 75-80). Helmond: Kempellectoraat, Hogeschool de Kemel.
- Pauw, I. (2007). *De kunst van het navelstaren. De didactische implicaties van de retoriseren van reflectieverslagen op de pabo*. Zwolle: KPZ (Proefschrift).
- Popeijus, H. L. & Geldens, J. J. M. (Eds.). (2009). *Betekenisvol leren onderwijzen in de werkplekleeromgeving*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

In gesprek met...

Jan Heijmans in gesprek met prof. dr. Marc Vermeulen

Jan Heijmans

De KPZ bezint zich dit najaar op haar haar koers en de inhoud van een vernieuwd curriculum. Dit gesprek voeren we niet alleen binnen de KPZ, we zijn ook volop in dialoog met onze partners in het werkveld en deskundigen uit de educatieve infrastructuur.

Op de campus van de Universiteit van Tilburg had CVB voorzitter Jan Heijmans, onlangs een inspirerend gesprek met Prof. dr. Marc Vermeulen.

Vermeulen is van huis uit onderwijs-socioloog en momenteel werkzaam als directeur van het aan de universiteit van Tilburg verbonden instituut voor beleidsonderzoek IVA. De KPZ kent hem nog als voorzitter van de commissie die in 2007 de accreditatie van de opleiding verzorgde. Verder staat Vermeulen bekend om zijn maatschappelijke bewogenheid, als iemand met een scherpe blik op de toekomst, maar ook als iemand die duidelijk stelling durft te nemen. Het gesprek gaat over de leraar van de toekomst.

Moet het zoveel anders?

Op de vraag wat er moet veranderen in het opleiden van toekomstige leerkrachten voor het basisonderwijs antwoordt Vermeulen met de wedervraag: "Moet het eigenlijk wel anders? Voor het basisonderwijs opteert hij duidelijk voor een 'safety first' benadering. Pabo-land is niet in trek bij de bovenkant van de studentenmarkt en ouders eisen in hun rol van kritische klant gewoon goed onderwijs. Waarom dan naar een volgende steen springen als de vorige steen nog niet goed verankerd is?"

Voor de veilige weg die Vermeulen voorstaat, is degelijk vakmanschap het uitgangspunt. Dit betekent in zijn ogen gedegen parate basiskennis, tenminste het vermogen om 'evidence informed' te werken, op vaardighedenniveau voldoende zelfredzaam voor de klas en een reflectieve grondhouding die permanent gericht is op het verbeteren van de onderwijskwaliteit.

Maar de lat moet wel omhoog

Vermeulen juicht de huidige academiseringsslag toe. De pabo moet de slag naar HOGER beroepsonderwijs maken. Dat 'hogere' is volgens hem goed verwoord in de Dublin descriptor: 'Is zelfstandig in staat om weloverwogen beslissingen te nemen in kritische beroepssituaties'.

...Pabo-land is niet in trek bij de bovenkant van de studentenmarkt en ouders eisen in hun rol van kritische klant gewoon goed onderwijs...

“De betekenis van ‘zelfstandig’ ligt voor de hand. Je kunt en doet het zelf, je bent competent. Je handelt autonoom, maar nooit in eenzaamheid. Je weet vooral wat je nog niet weet, waar je grenzen liggen, waar jouw kennis ophoudt. ‘Zelfstandig’ betekent dus ook op het juiste moment verbinding weten te maken met deskundigen binnen en buiten je school.

Een weloverwogen beslissing moet gebaseerd zijn op state-of-the-art kennis. Je moet weten ‘waarom’ je iets besluit of doet. Daarom is de invoering van een gedegen kennisbasis van belang. Verder moet je op kennisgebied ook in staat zijn om het kaf van het koren te scheiden. Veel informatie op internet is triviaal en niet geschikt als onderbouwing van je professioneel handelen. Gebruik bijvoorbeeld ‘scolar google’ eens wat meer.

Kritische beroepssituaties hebben betrekking op de meervoudig complexe alledaagse werkelijkheid in het leraarsberoep. Hoe gaan we bijvoorbeeld om met overgewicht. Het zijn herkenbare, generaliseerbare situaties die het individuele ontstijgen. Ze zijn ook ‘kritisch’. Dit houdt in dat als je in dit soort situaties fouten maakt er grootschalige of langdurige schade ontstaat. Een kind ondervindt door een onjuiste aanpak lange tijd veel last, of een leerkracht krijgt een klas niet voldoende aan het leren. Het gaat eigenlijk om het voorkomen van ‘onverantwoord’ leraarschap; professioneel handelen wat niet te verantwoorden is en dat we dus niet mogen tolereren”.

Ontwikkel een sterk moreel kompas

Volgens Vermeulen moet het accent de komende jaren in ieder geval op taal, rekenen en burgerschap liggen. Verder moet de pabo meer aan bèta-geletterheid gaan doen. Daarnaast is het gebruik van nieuwe media en meer aandacht voor informatieverwerking nodig. Volgens hem moeten we ook een beetje af van alle ortho-gedoe. Er is er teveel geknoei in de frontlinie met allerlei halfbakken oplossingen.

“De uitkomst van vele jaren leerlingenzorg en passend onderwijs is denken in efficiënties. Het is interessant om te kijken waar de leerkracht hoort te staan: Is het de professional in het hart van het pedagogisch proces? Is het een schakel in de pedagogische keten of regisseert een leerkracht de keten? In de beleving van Vermeulen zit de leerkracht in het hart van het pedagogisch proces. In plaats van je bezig te houden met allerlei indicaties, moet je in de eerste plaats je eigen zaakjes voor elkaar hebben. Uit onderzoek blijkt dat kinderen de beste resultaten halen en het grootste plezier beleven als er sprake is van een rustige schoolomgeving waar hard gewerkt wordt. Als leerkracht ben je hun steun en toeverlaat. Jij bent het eerste aanspreekpunt voor ouders. Zie jezelf als de

vooruitgeschoven spits op het pedagogisch speelveld, de eerste die moet scoren, maar je moet wel weten waar je grenzen liggen en het juiste moment bepalen om de bal over te spelen. De ontwikkeling van kinderen is tegenwoordig een teamaangelegenheid.

Of je nu in de prachtwijken in de grote steden gaat kijken of in de krimpende dorpskernen op het platteland, de school met haar leerkrachten is vaak de enige ‘blijfe’ aanwezigheid van het publieke systeem. Alle andere met belastinggeld bekostigde professionals worden geassocieerd met negativiteit: de ambulance met ziekte, de politie met misdaad, de deurwaarder met beslaglegging. Leerkrachten zijn positieve spelers in het publieke systeem.

Competente leerkrachten hebben een hoge mate van taakbetrokkenheid. Ze hebben geen baantje, maar een echt vak. Een leerkracht is geen op MBO-niveau praktiserende parttimer. Het zijn fulltime professionals die emotioneel met hart en ziel verbonden zijn met onderwijs en met hun verstand over de schutting van de school kunnen kijken. Ze varen op een sterk ontwikkeld ethisch moreel kompas en maken op tijd de juiste afwegingen: Hoort het wel, kan dat wel? Het zijn kritische en zelfbewuste mensen, die zichzelf meer ‘waarom’ dan ‘hoe’ vragen stellen”.

...Competente leerkrachten hebben een hoge mate van taakbetrokkenheid. Ze hebben geen baantje, maar een echt vak...

Vermeulen geeft het volgende voorbeeld: “Onlangs deed ik boodschappen in de buurtsuper. Achter de kassa was wat aan de hand. Een aantal kinderen veroorzaakte overlast en was een personeelslid aan het uitschelden. Ik hoor een van de meisjes tegen een voorbijlopende dame roepen: ‘Hallo juf Joke’. Maar Juf Joke doet net of ze het niet hoort en loopt door. Zoiets gaat er bij mij dus niet in. Je voorbeeldfunctie als leerkracht eindigt niet om vier uur”.

De grootste uitdaging voor de Pabo

Aan het eind van ons geanimeerd gesprek komt nog even de vraag aan de orde wat nu de grootste uitdaging voor de Pabo eigenlijk is. Vermeulen verwoordt die uitdaging als volgt: “Het wordt een grote uitdaging om de betere student aan je te binden en door een uitgaande professionalisering van docenten en slimme verbindingen met onderzoek en kennispartners de ontwikkeling van de opleiding tenminste gelijke tred te laten houden met de veranderende vragen van studenten en het werkveld”.

Directeur Brede School

Noodzaak of gewenst?

Peter-Paul Rijnkels

Op dit moment ontstaan steeds meer voorbeelden van brede schoolontwikkelingen. De varianten zijn divers en te vinden in kleine kernen, wijken en steden. Gehuisvest in speciale brede schoolgebouwen of in een losse setting met een breed pluimage aan gebruikers. Een niet meer te stoppen proces waar je populair gezegd als doelgroeppartij bij moet horen. In dit artikel vraagt Peter-Paul Rijnkels, directeur van een organisatie voor kinderopvang en buitenschoolse opvang, zich af of die Brede School wel dat succesvolle inhoudelijke samenwerkingsverband is dat we voor ogen hebben.

Brede school de kunst van het verbinden

De politiek doet erg haar best om het concept van de brede school aan de man te brengen terwijl er nog steeds geen goede definitie van dat concept bestaat. Dat hoeft misschien ook niet als je uitgaat van het gegeven dat het concept van de brede school niet meer hoeft te zijn dan een vorm van samenwerking die leidt tot een meerwaarde van activiteiten gericht op een specifieke doelgroep. Het ontbreken ervan speelt echter veel aspirant deelnemers parten. In het algemeen heeft iedereen wel een beeld bij de meerwaarde van samenwerken, maar hoe die samenwerking eruit ziet, blijft nog erg vaag. Ook de politiek is daar niet erg behulpzaam bij en geeft weinig concrete handvatten. De ontwikkeling van brede schoolverbanden komt dan in de handen van goedwillende pioniers die inzien dat samenwerken kan leiden tot een meerwaarde voor hun doelgroep. Zij kijken echter altijd vanuit het perspectief van hun eigen organisatie, terwijl juist bij het concept van de Brede School het noodzakelijk is om buiten die eigen organisatie te stappen. Inboeten op de eigen autonomie vraagt speciale gaven, zeker als het kader onvoldoende helder is.